

Према томе, по важећим прописима извршена је концентрација свих овлашћења на органе на нивоу предузећа. Тим путем осигурано је правно и економско јединство предузећа.

Др. Никола Балог

НОВО У РАДНОМ ПРАВУ ЈУГОСЛАВИЈЕ

I. — У југословенској правној науци, па и у пракси, поставља се питање: шта је ново, по садржини и форми, у праву Југославије, односно у појединим гранама нашег правног система у односу на класично, односно буржоаско право и његов досадашњи развој. Ово питање, односно — по својој сложености и компликованости — тачније овај проблем код нас је већ почео да се расправља, мада није до краја окончан (1).

Сагласно томе, поставља се и проблем, који тражи посебну обраду и анализу, шта је ново у радном праву Југославије у односу на данашње класично, односно буржоаско радно право, на основу упоређивања одговарајућих принципа, карактеристика, појмова и институција једног и другог права, јер се на овај начин, сматрамо, најбоље може конкретно уочити и поставити деликатна и врло често осетљива разлика између онога што је ново (било по садржини или форми) и старо у праву, конкретно у радном праву Југославије.

При том упоређивању, мислимо, треба увек поћи од онога што је основно, битно и изворно, из којег произилазе и све друге промене и процеси који се рађају и развијају, и који значе ново у праву, на основу нових квалитативних односа и појава у друштвено-економском уређењу земље.

Полазећи од тога, мислимо да је у правној обради сваког питања из области нашег радног права и његових институција и појмова битно: друштвена својина над средствима за производњу и радничко самоуправљање, право учешћа у друштвеном управљању предузећем. Право управљања има овде одлучујућег утицаја не само на карактер радног односа, на његову садржину, него и на његову форму. Не може се данас ниједно питање из области радног права обрађивати и решавати одвојено од права управљања непосредних произвођача-радника. Јер, ако не бисмо полазили од права управљања, онда би се тешко могло наћи ново у радном праву социјалистичке Југославије. Свакако да би се тада могле и наћи нове норме, али не такве које би битно мењале карактер и суштину односа. На пример, у савременом буржоаском радном праву, за разлику од ранијег права, има новина и промена, што нарочито може да дође до изражаја у оним капиталистичким земљама у којима се уводи тзв. економска демократија. Међутим, све те новине и промене не могу да измене карактер и суштину односа између радника и власника предузећа. И поред тога што се у систему управљања предузећем увлаче

(1) Види: Јавна дискусија о проблему старог и новог у праву Југославије, „Архив“, бр. 4/59, с. 491 и сл., као и др. А. Гамс: Старо и ново у нашем грађанском праву, „Анали“, Београд, бр. 4/58, с. 453 и сл.; др. Таховић: Старо и ново у кривичном праву, „Анали“, Београд, бр. 4/58, с. 464 и сл.

и извесни друштвени елементи, ипак ова форма учешћа произвођача не мења или битно не мења суштину владајућих односа у предузећу, тј. економске односе, односе радног колектива према средствима за производњу и расподели производа рада. У ствари, овде је реч о ограничењу социјалне, односно политичке власти капиталисте према радном колективу. Отуда, однос између радника и власника предузећа и даље остаје најамни однос који има свог одраза и на све остале односе и институције којима се бави буржоаско радно право.

Међутим, у нашим привредним предузећима, друштвени и економски положај радника битно се мења. Радник више није само произвођач него истовремено постаје и управљач друштвеном производњом и расподелом. То из основа мења његов положај у самом предузећу и друштву. Учествујући у процесу производње својим радом, радник врши истовремено и одређену друштвену функцију, функцију управљања, из које произилазе одређена друштвена овлашћења и обавезе и то не само у оквиру привредне организације већ и у оквиру читаве друштвене заједнице преко већа произвођача, тако да се радник-произвођач ставља у положај да одлучује о намени и расподели друштвеног производа и да уједно непосредно добија одређени део овог производа који је створио у друштвено организованој производњи. Отуда, непосредни произвођач није више најамни радник већ пуноправни члан радног колектива. Зато и однос у оквиру социјалистичке привредне организације није више, у основи и начелно, класни, антагонистички однос између рада и капитала који постоји у капиталистичком начину производње и расподеле.

Према томе, у овом положају радника-произвођача основне су две нераздвојне компоненте: рад на друштвеним средствима за производњу и право управљања тим средствима у систему радничког самоуправљања. И баш ово право, пошто је укључено у саму основу друштвеног односа, врши свој утицај на карактер радног односа, на радни статус произвођача и на сва питања у вези с радом и радним односима, преображавајући овај однос у један квалитативно нов однос (у процесу).

У складу са овим поставкама, под новим у радном праву Југославије треба прихватити оне институције, појмове, категорије и форме који се темеље на новим социјалистичким односима у производњи и расподели, на бази друштвене својине на средствима за производњу и права управљања радника-произвођача из којих управо произилазе нове институције, појмови и категорије, или делимично само одређене нове нормативне карактеристике и елементи — у односу на данашњи развитак класичног, односно буржоаског радног права.

Као што је већ примећено за ново у праву уопште, тако је и у радном праву Југославије могуће да нове правне институције, појмови и категорије или поједини нови елементи ових нису потпуно чисти, социјалистички, било услед постојања још елемената старог, класичног радног права или неразвијености нових елемената који се тек рађају, било зато што у нашем радном праву постоје још старе правне форме и техника који не одговарају више нових друштвено-економским односима у области производње и расподеле.

Отуда, још се могу срести и у радном праву Југославије извесни појмови, институције и облици старог, односно класичног права, што је разумљиво за прелазни период у коме се налази изградња нашег друштва. мада се проучавањем тих појмова, институција и категорија открива таква суштина и садржина која је почетно, делимично или потпуно друкчија од старе суштине и садржине, односно у којима се осећа продирање нових елемената у старе, који су се још задржали али који постепено изчезавају са развојем нових социјалистичких односа који потискују стару садржину и форму. Тако, иза старе правне форме и старих правних термина и појмова рађа се, клија и развија нова правна садржина и суштина, друкчија у односу на класично значење.

Укратко, и за радно право Југославије важи поставка да „однос између старог и новог је у социјалистичком друштву, већ теориски узевши, једна сложена и динамична, и знатно прелазна слика разних испреплетанја, сажимања и превазилажења у процесу борбе старог и новог и постепеног афирмирања новог у свим његовим аспектима, а посебно ново у погледу правног бића које одговара пуним социјалистичким односима” (2).

У даљем излагању покушаће се да се изнесе и анализира шта је ново у радном праву Југославије, имајући у виду напред учињене опсервације о односу старог и новог у праву. Уз то, код упоређивања новог и старог у нашем радном праву узеће се, за сада, у разматрање само основне и битне карактеристике, институције, категорије и појмови радног права.

II. — 1. — Пре свега настаје нова концепција о предмету, карактеру и значају радног права Југославије.

С једне стране, једна од посебних нових црта нашег радног права јесте његово јединство у том смислу што оно обрађује и регулише радне односе свих запослених лица, било да раде у привреди или ван привреде, тј. обухвата како радне односе радника, тако и радне односе јавних службеника, односно „чиновника”. Међутим, класично односно буржоаско радно право по правилу бави се обрадом само најамних радних односа радника.

Према томе, класично односно буржоаско радно право и радно законодавство су одвојени од тзв. „чиновничког права” (као дела административног или управног права) и законодавства о службеницима или чиновницима државних, самоуправних и других јавних служби, мада се у новије време осећа тенденција да се у неким питањима положај „чиновника” приближи положају радника (на пример, питање синдикалног права или социјалног осигурања). Отуда, и предмет (садржина) класичног, старог радног права је принципијелна много ужи од предмета нашег радног права (3).

(2) Др. Ј. Ђорђевић: „Архив”, бр. 4/59, с. 493.

(3) У старој теорији понекад се јавља покушај да се тзв. „чиновничко право” укључи у радно право као посебну правну грану. О томе види: др. А. Балтић: Основи радног права Југославије, Београд, 1958, с. 12 и сл.

Ова јединственост нашег радног права односно законодавства произилази из саме јединствености радних односа у Југославији која опет има основа у друштвено-економском и политичком уређењу земље.

С друге стране, мења се и сам карактер и значај радног права Југославије. Радно право у буржоаском правном систему представља у ствари привремен компромис, изнуђено законодавство које произилази из борбе радничке класе против експлоатације радника, тако да се оно појављује, у основи, као регулатор те експлоатације и извесних легалних инструмената борбе радничке класе против експлоатације, тј. инструмената који дају могућност за извесно побољшање социјалног и економског положаја најамних радника и умерено ограничење експлоатације људске радне снаге од стране послодаваца. Према томе, класни, антагонистички карактер старог класичног, односно буржоаског радног права у основи остаје и поред извесне еволуције овог права у данашњем свету.

За разлику од овог класичног значења и карактера радног права, радно право у нашој земљи носи нов социјалистички карактер. Као израз воље радничке класе и свих радних људи, наше радно право остварује примену социјалистичких начела у области друштвене организације рада и радних односа, ограничавајући и потискујући елементе старог, класичног радног права и уносећи све више нове институције, категорије и појмове који настају и који се развијају на темељу друштвене својине на средствима за производњу и радничког, односно друштвеног самоуправљања. На тај начин, радно право нове Југославије, у прелазном периоду, доприноси, са своје стране, социјалистичкој изградњи земље, развијању социјалистичких односа у области производње и расподеле, ослобођењу рада и стварању слободног произвођача и управљача и његовог прерастања у друштвеног радника, као и материјалном и културном уздицању радног човека.

Отуда, по својој друштвеној основи, по својим основним принципима, по својој садржини и намени, радно право Југославије нема у основи класни карактер и губи црте класичног, старог права. Социјалистичка основа, карактер и структура нашег радног права су неоспорни, и поред тога што оно данас још не представља један потпуно изграђен и чист систем права социјалистичког друштва услед непрекидног процеса свог развоја у складу са самим процесом развитка социјалистичког друштва и социјалистичке демократије.

У данашњој нашој стварности, развој радног права и његова даља трансформација условљени су и повезани са развитком радничког самоуправљања друштвеном производњом и расподелом, односно друштвеном управљања уопште и развојем принципа расподеле друштвеног дохотка према уложеном раду. Овај развитак већ данас изражава нове елементе, преображаје и процесе у карактеру и структури радних односа, па према томе и у самом карактеру и улози радног права.

Наше радно право ушло је у *вишу фазу свог развоја* у којој се оно постепено преображава у једно потпуно ново право, у које се све више увлаче *чисто друштвени* елементи, у оној мери у којој ишчезавају елементи друштвене интервенције, односно „државног” права. То потврђује, истина у почетном стадију развоја, и сам Закон о радним односима.

Са ове тачке посматрано, радно право *постепено прераста у право произвођача* које треба да обезбеди друштвени и економски положај радника који произилази из његовог рада и права да управља друштвеном производњом и да присваја производе свога рада. Отуда, и термин и појам „радног права” губе постепено своје класично значење, као право које регулише односе из рада између радника и „послодавца”. По свом термилошком значењу, изгледало би да оно регулише само правне односе из личног рада радника. Међутим, оно мора да обухвати и институције и односе који произилазе из улоге и положаја радника-произвођача у производњи и расподели, као што је индивидуално право произвођача на плодове свога рада и зараду, његово право да учествује у управљању производњом и расподелом и друга лична права. Истина, у том новом праву, које се налази у зачетку, има још доста елемената „државног”, заштитног права, има још елемената „социјалног права”, али сви ти елементи слабе и постепено ишчезавају са развојем радног колектива и друштва као асоцијације слободних и равноправних непосредних произвођача (4) који имају све шира друштвена овлашћења на друштвеним средствима за производњу и све шира права произвођача на плодове свога рада. Отуда, „радно право” постепено мења свој лик, суштину и садржину, трансформирајући се у једно ново колективно право непосредних произвођача, са потпуно новим друштвеним елементима, сагласно процесу ослобођења рада и стварања слободног друштвеног радника-произвођача, развоју производних снага, друштвено-економских и техничких услова друштва, као и праву индивидуалних произвођача да све слободније одређују услове рада и права која проистичу из њиховог заједничког рада и управљања производњом и расподелом.

Ако се пође од основне поставке да „социјалистички правни систем треба да буде објективизиран систем правних института, формулисаних у правним нормама које санкционишу „природна” субјективна права основних носилаца социјалистичког друштва”, да „основ правног система не треба да буду субјективна имовинска права него права која произилазе из рада” (5), и да је у друштву основаном на слободној асоцијацији произвођача природно право да су произвођачи власници производа свог рада”, те да сва остала права произилазе из тога и да нико нема право да им то одузме (6), онда из тога излази, по нашем схватању, да непосредни произвођачи имају не само индивидуално право на плодове свога рада него и друга права која произилазе из личног и колективног рада, а то је право да слободно уређују услове рада и друга права која про-

(4) „Друштво као целина све се више конституише у заједницу произвођача у којој су сви заинтересовани за што рационалније управљање стварима и за што продуктивнији рад сваког и свију” (Из програма СКЈ, Београд, 1958, с. 141).

(5) Др. Л. Гершкових: Друштвено-економски основи правног система, „Архив”, бр. 4/59, с. 388.

(6) М. Поповић: Шта државни капитализам значи у друштвеном развоју, „Наша стварност”, бр. 2/53, с. 21: „На сличан начин слободна асоцијација произвођача у себи укључује право на производе свога рада, на индивидуално власништво над производима рада (кроз колектив наравно) од стране непосредног произвођача — као природно право. И то је њена суштина [...]. Због тога је законита појава у друштву слободних асоцијација произвођача да производ људског рада не може никако бити одузет произвођачу”.

истичу из заједничког рада (одмори, радно време, итд.). Из ових разлога данас се код нас и поставља питање назива и предмета за ону грану нашег правног система која регулише радне односе радника у социјалистичким привредним организацијама (са друштвеним средствима за производњу). Јер, стварно, иза термина „радно право“ које употребљава данас наша теорија, законодавство и пракса, крије се много дубља, шира и друкчија садржина него што је има радно право у старом, класичном значењу (7).

2. — Сагласно датим поставкама о новој улози и положају произвођача у условима радничког самоуправљања, настао је и процес квалитативних, нових промена у појму „радног односа“ у привредним организацијама са друштвеним средствима за производњу. Овај однос није више у основи најамни радни однос, тј. „радни однос“ у класичном или старом значењу.

Непосредни произвођач није више најамни радник већ члан радног колектива који има и одређена демократска права управљања (али не и својинска) (8). „Нови друштвени положај произвођача у условима социјалистичке изградње и њихов промењени однос према производњи произилазе из факта да су се произвођачи од најамних радника претворили у непосредне управљаче производњом и расподелом и из чињенице да овим управљањем они свакодневно остварују своје личне интересе: већу зараду, повећани лични и општи друштвени стандард“ (9). Сагласно томе, произвођач-појединац и колектив непосредно утичу на свој сопствени материјални положај. Зато и однос произвођача у оквиру социјалистичке привредне организације није више, начелно и у основи, однос најамног радника према послодавцу, класни антагонистички однос између рада и капитала који постоји у капиталистичком начину производње, заснованој на капиталистичком власништву на средствима за производњу и на експлоатацији најамног радника од стране капиталисте. „Рад произвођача постаје слободан, а радни односи губе карактер најамног радног односа“ (10).

Нов карактер радног односа може се најбоље видети и из следеће анализе. У социјалистичким привредним организацијама рад читавог радног колектива, па тиме и сваког појединог радника, сједињава са правом непосредног учешћа у управљању предузећем на бази пуне равноправ-

(7) Др. Л. Гершковић у наведеном чланку сматра да би требало установити „Социјално право“, које би садржавало делимично норме које данас обухвата радно право (о условима рада и о социјалним правима које има радни човек из рада — одмори, радно време, итд., као и остала социјална права из социјалног осигурања и из станбених односа), док би основна права произвођача на плодове свога рада која су спадала у тзв. радно право — ишла у нову грану права која би се могла привремено назвати „произвођачко право“ (с. 395).

(8) О томе ближе Кидрич: О неким теориским питањима новог привредног система, „Комунист“, бр. 1—2/52, с. 48; Е. Кардељ: Експозе о предлогу Уставног закона, „Борба“ од 13. I. 1953; др. Л. Гершковић: Основни принципи нових привредних прописа, „Архив“, бр. 3/52, с. 279, и О социјалистичкој демократији, Београд, 1953, с. 21; М. Поповић: Поводом нацрта уредаба о новом привредном систему, „Наша стварност“, бр. 9/53, с. 11; др. Ј. Ђорђевић: Уставно право ФНРЈ, Београд, 1953, с. 108—109; др. Адам Лазаревић: О појму и правној природи права управљања, „Годишник на правно-економскиот факултет во Скопје“, том II, 1953, с. 322—327; др. Н. Тинтић: Основи радног права, св. 1, Загреб, 1955, с. 71; др. А. Балтић: н.д., ст. 42.

(9) Програм СКЈ, Београд, 1958, с. 139.

(10) Исто, с. 140.

ности непосредних произвођача. Већ и самим тим што систем радничког самоуправљања, односно радничких савета ослобађа радника у раду од капиталиста и од државног административног апарата, односно од tutorства и потчињавања другоме, показује се да је то рад који настаје и развија се као рад слободног произвођача, рад који се као друштвена функција обавља у име друштвене заједнице и на корист како самог радника, тако и друштва. Са друштвеног гледишта, дакле, такав рад на друштвеним средствима за производњу повезује опште и индивидуалне интересе појединаца и почиње да мења конкретан друштвени и економски положај радника у производњи и друштву, тј. од ранијег пасивног произвођача он сада израста у слободног ствараоца и друштвеног радника (11). О томе у Програму СКЈ стоји: „Друштвена својина на средствима за производњу омогућује да се искључи не само приватни сопственик, већ у крајњој линији — и држава као посредник између произвођача и средстава за производњу. Произвођач постаје носилац друштвене функције управљања производњом и, у исто време, активни учесник у функцији расподеле друштвеног продукта. Као политичка власт држава се у непосредној производњи све мање појављује” (12). И даље: „У условима социјалистичког друштвеног самоуправљања радним људима треба пружити реалну могућност да одлучују о стварању и укупној расподели производа. Само у таквим условима радни човек добија пун увид у нужна материјална кретања и тиме се сам ослобађа, тј. прилагођавајући своју радну снагу и друштвену активност непосредним материјалним оквирима друштва, постаје сам господар своје судбине (13). Отуда, рад произвођача постаје слободан рад.

Све ово, начелно, нормативно изражава и сам Закон о радним односима (14) када истиче: да „радни односи у Федеративној Народној републици Југославији проистичу из слободног рада и успостављају се у привредним организацијама са средствима у друштвеној својини” (чл. 1); да „радници стичу на основу свог радног односа у привредној организацији право управљања односном привредном организацијом” (чл. 4), и да се положај радника у привредним организацијама утврђује и обезбеђује друштвеном својином на средствима за производњу и системом самоуправљања радних колектива (чл. 124).

Услед тога, у условима самоуправљања произвођача у привреди, и сам радни однос, који још постоји (15), почиње да мења своју суштину. То није више радни однос у старом, класичном значењу који би се сводио само на извршавање личног рада већ је то сада један сложени дру-

(11) Е. Кардељ: Четири године искуства, „Рад“, бр. 13—16/54, Говор у Народној скупштини (Политичка библиотека, св. 5, Београд) с. 31: „У таквој заједници треба да се изврши и основно разрешавање између колективног и индивидуалног интереса, а самим тим и ослобађање рада, тј. претварање сваког радника у слободног ствараоца у свом сопственом материјалном и моралном интересу, а самим тим и за друштвену заједницу[. . .]. То је и једини пут да би радни човек — произвођач истовремено растао у одговорног друштвеног радника”.

(12) Програм СКЈ, с. 138.

(13) Исто. с. 140.

(14) „Службени лист ФНРЈ“, бр. 17/61 (у коме је дат пречишћен текст Закона о радним односима).

(15) О томе др. А. Балтић: Радноправни односи у привреди, „Архив“, бр. 4/53, с. 359 и сл.; др. Н. Ђинђић: н.д. с. 70 и сл.; др. В. Перић: Негаторска теорија о радном односу, Сарајево, 1955.

штвено-радни однос, једно сложено активно друштвено-раднo стање произвођача. Наиме, радник-произвођач постаје истовремено и непосредни активни учесник у управљању привредном организацијом, тј. његовом праву да ради у предузећу припојено је ново право да управља предузећем. Нема, дакле, више подвојености између произвођача и онога који управља предузећем, јер су и рад и право управљања, односно радна и друштвена активност и иницијатива сједињени у истој личности — у произвођачу раднику. У светлу тих чињеница се и врши преображај и разрешавање старог односа, настаје постепено један нов однос који се постепено ослобађа унутрашњих противречности и остатака старог односа, упоредо са друштвеним процесом развитка самоуправљања произвођача, даљим развијањем демократизма у нашем друштвеном систему и нових социјалистичких хуманих односа међу људима. Ствара се нов друштвени појам у оквиру радног колектива-заједнице произвођача.

3. — Из новог карактера и бића друштвеног односа који се ствара у заједници произвођача у оквиру социјалистичких привредних организација и који се још, засада, назива „радни однос”, произилазе и квалитативне промене у битним елементима и структури овог односа. Те промене, које су отпочеле и које преображавају радни однос у један нов друштвени однос, дају нову, друкчију садржину и значење овим елементима и самом односу него што их они имају у старом, односно класичном радном праву.

Посебно треба истаћи елемент: лични доходак радника-произвођача. Управо квалитативне промене које се врше у карактеру и структури личног дохотка нераздвајно су повезани са самом структуром и суштином радног односа, јер у самој основи самоуправљања произвођача налази се право произвођача на индивидуално присвајање одређеног дела производа свога рада.

Истина, то присвајање је, на данашњем степену развоја, још увек одређено друштвеним оквирима и мерилима, датим уз активно и непосредно учешће самих произвођача, односно њихових представничких тела (већа произвођача), али оно, с друге стране, показује да су у друштвеној својини садржана два елементарна интереса који се у једном противречном процесу стално сукобљавају, ограничавају, усмеравају и усклађују: један општи интерес представљен и обезбеђен одређеном политиком друштва односно државе, и други лични непосредни интерес произвођача, изражен и обезбеђен његовим индивидуалним правом на лични доходак према уложеном раду и правом личног учешћа у расподели чистог прихода привредне организације по завршном рачуну, изнад личног дохотка према раду (учешће у расподели вишка рада).

Са развитком система самоуправљања произвођача у привреди и права произвођача на присвајање и учешће у расподели друштвеног производа, које се налази у основи система самоуправљања произвођача, — и својина на средствима за производњу добијаће постепено све пунију и реалнију суштину и садржину, трансформирајући се у све стварнију својину друштва, односно асоцијације непосредних произвођача. Све то представља један дуг процес у изградњи социјалистичког друштва.” У Ју-

гославији је тај процес у зачетку, и он показује кретање друштва ка таквом друштвеном уређењу у коме се врши стварни процес ослобођења произвођача и човека тј. враћање човеку његово основно и прво људско право слободног произвођача и слободног управљача друштвеним средствима за производњу и расподелом друштвеног производа, односно враћање онога што су данашњи друштвени системи, како каже Маркс, отуђили од њега" (16).

Закон о радним односима изражава нормативно основне поставке система личног дохотка (чл. 184—205). Све ове поставке представљају разраду основног начела израженог у чл. 126, ст. 1, овог закона: да радни колектив самостално одлучује о употреби оствареног дохотка и утврђује личне дохотке својих чланова на основу успеха у раду сваког од њих и целог радног колектива.

Из ових основних поставки закона могу се видети промене које настају у елементу личног дохотка произвођача. Лични доходак произвођача није више ни по томе како се формира, ни по својим обележјима и карактеру сличан „плати" из ранијег система награђивања, а још мање има везе са „надницом" или „најамнином" из најамног радног односа између радника и послодаваца.

Лични доходак добија непосредно карактер учешћа и удела радника у заједничком оствареном производу њиховог рада, што прелази оквири и суштину појма „плате". Лични доходак представља у ствари наставак расподеле дохотка предузећа. Лични доходак одређују сами произвођачи а не неко изнад њих (17).

4. — На крају потребно је истаћи да нису наступили само преображаји у карактеру и структури (садржини) радног односа у условима радничког самоуправљања. Нов карактер радног односа и преображаји у битним елементима овог односа који су проистекли из новог друштвеног положаја радника-произвођача, условили су и ново, друкчије регулисање појединих питања, категорија и односа из система личног статуса радника-произвођача и управљача, односно стварање нових нормативних обележја и елемената, по садржини и форми. Тако, оно што је *ново* у радном праву Југославије и што се, по правилу, не може наћи у класичном радном праву, то су нове друштвене норме које дају право произвођачима, односно радном колективу и његовим органима управљања: да самостално регулишу личне дохотке радника, услове рада, права и обавезе из радног односа, радну дисциплину и одговорност својим нормативним актима, сагласно одредбама Закона о радним односима и другим прописима (правилник о расподели личних доходака и правилник о радним односима); да самостално одлучују о заснивању и престанку радног односа радника и да самостално доносе друге конкретне одлуке из статуса радника. Ове, као и још друге новине које се могу наћи у појединим

(16) Ближе о томе др. Ј. Ђорђевић: Уставно право Југославије, Београд 1957, с. 87 и сл. и La Yougoslavie — Démocratie socialiste, Paris, 1959 (Bibliothèque de la Science politique).

(17) О променама у битним елементима и структури радног односа у условима радничког самоуправљања види ближе др. А. Балтић: Радни однос и право управљања, „Архив", бр. 2—3/57, с. 265 и сл., и Основи радног права Југославије, Београд, 1958.

институцијама, категоријама и појмовима из области радног права Југославије — траже посебну обраду која је у нашој науци радног права већ отпочела.

III. — Закључак који се може извести на основу овог сумарног приказа новог у југословенском радном праву (законодавству) био би следећи. У Југославији су отпочели стварни преображаји у карактеру и суштини радних односа који се у одговарајућој мери одражавају и у самим новим позитивноправним нормама које регулишу такве односе. Ти преображаји, истовремено, откривају шта је ново у радном праву и показују правац даљег развитка ових односа, у којима се постепено рађају и развијају нови друштвени елементи слободне асоцијације непосредних произвођача који раде у друштвеној производњи и из друштвеног производа одређују свој лични доходак. На тај начин постепено ишчезава радни однос у класичном значењу. Стварна друштвена садржина тог дугог и противречног процеса јесте развитак самоуправљања произвођача у привреди и социјалистичке демократије у Југославији.

Др. Алек. Балтић

ОДНОС КОДИФИКОВАНИХ И ОБИЧАЈНИХ ПРАВИЛА У МЕЂУНАРОДНОМ ПРАВУ

I. — Приликом и после сваке завршене кодификације поставља се питање односа правне снаге између писаних правила кодификованог права и правила обичајног права, било да она нису обухваћена резултатом кодификације, било да су потпуно или делимично по својој садржини у супротности или противречности са правилима кодификованог права.

У току великих кодификација легислативног карактера до којих је дошло у XIX и XX веку у Европи, и то углавном на пољу грађанског и трговинског права, била су постављена правила о различитим решењима односа између писаних кодификованих правила и обичајних правних правила неукључених у кодификацију. У том погледу морамо разликовати неколико главних концепција које су везивале судију приликом решавања тога односа, односно које су постављале руководна начела за могућност примене или услове примене правног обичаја као конкретног правног правила за решење односа о коме суд има да пресуди.

Најекстремнија концепција заснива се на идеји забране примене правних обичаја који датирају пре кодификације, односно који су били познати у време кодификације. Та идеја излази из схватања да је кодификација предузета да се прекине са признавањем правних обичаја као извора права и да се убудуће пређе на искључиву примену писаних правних правила. Другим речима, сваки онај правни обичај који није укључен у правни систем кодификованог правног правила самим тим је одбачен јер законодавац није желео да постоји паралелизам између законодавних и обичајних правила и зато је и предузео кодификацију. Према томе, ова концепција се оснива на сувереној вољи државе не само о мо-